

PRÓZA HISTORICKÁ

V oboru historické prózy se dále pěstují všechny druhy, které byly vypracovány v období revolučního vzepětí. Zůstává i dvojjazyčnost této tvorby, ale česká tvorba je proti staršímu období ještě víc v popředí; rozrůstá se zejména kvantitativně. Hlavním projevem tohoto rostoucího zájmu o českou historickou prózu u širokých vrstev jsou zápisy prostých kronikářů, kterým doba poznamenaná napjatými událostmi vtiskla v době odlivu revoluční vlny do ruky pero. Tak vznikají a množí se drobné kroniky. Nemají ovšem cenu jen dokumentární, ale i literární, protože byly psány přímo ve víru událostí nebo jako vzpomínka ještě živá a žhavá. Protože vznikaly zpravidla bez literárních ambicí, dokládají lidové vypravěčské umění, nespoutané pravidly školské rétoriky. Pro tyto vlastnosti je příznačný zejména soubor *Starých letopisů českých*, důležitý zvláště tím, že dokládá nebývalou šíři zájmu o soudobé politické dění, stejně jako nebývalý zájem širokých vrstev o zaznamenání důležitých událostí.

Nejcharakterističtější znakem historické prózy zůstává zaměření k přítomnosti a těsné sepětí s publicistikou. Tak je plynulý přechod mezi relacemi, kronikami a pamětmi; jednotlivé druhy se prostupují. Proto také ukázky neseskupujeme do zvláštních oddílů. (Poučení o jednotlivých druzích historické prózy viz zde v 1. sv., zejména na s. 472 a 477.)

RELACE O POSELSTVÍ DO ŘÍMA 1447

Toto poselství bylo důležité proto, že šlo opět po dlouhé době o jednání s představiteli římské církve, tentokrát však ne již s basilejským koncilem (ač ještě stále trval), nýbrž s papežem Eugeniem IV. Papeži měla být složena poslušnost za podmínek příznivých utrakvistům, tento cíl byl však předem zmařen, neboť umírající papež přijal 7. února toho roku mezi jinými i poslušenství Českého království, které mu složila rožmberská strana (srov. o tom list Prokopa z Rabštejna Oldřichovi z Rožmberka zde na s. 210n.), pražská kapitula, universita a plzeňský lantfrýd (územní správní jednotka); poslové českého zemského sněmu přišli do Říma pozdě, již za nového papeže Mikuláše V. Zprávu o poselství složil nepochybně jeden z obou literátů, kteří se poselstva zúčastnili, buď Matěj Louda z Chlumčan, nebo spíš mistr Petr z Mladoňovic.

Poslové již jmenovaní, od království Českého ku papeži vyslaní, tak jsou pověděli a napsati kázali:

5 Slyšeli jsme na cestě, jedúc do Říma, a tak jsmy zpraveni od Prokopa Rabštajna, že to nepodobné jest, by byl Rokycan arcibiskupem, a tak že páni čeští neprávě činí proti své cti, že po vás jinak praví, a jinak píší tajně

v svých listech; a proto mají se zač stydět. Item Prokop Rabštajn řekl, že ktož bude arcibiskupem, vydá kletbu na ty, kteříž drží záduší, a nedá jim knězi posluhovati svátostmi a jinými potřebami spasitedlnými, jinak musí zase vrátiti záduší. Item že to záduší arcibiskupstvie pro tak dluhý čas, jakož práva káží, spadlo jest na papeže. Item kteraké jest Rokycanovo volenie? Kdež máte listy od kapitoly pražské? Ovšem mluveno jest k někomu, aby se v to arcibiskupstvie uvázal. Item král římský s kapitolú pražskou podal již toho arcibiskupstvie někomu jinému, ješto toho papež Mikuláš potvrdí.

15 Item když jsme přijeli do Říma, žádali jsme od papeže zjevného slyšení přede vším kněžstvem, i nemohli jsme toho od něho jmieti, než že jsme puštěni toliko před něho, před papeže a před kardinály.

Item tento legát jest prvé vydán do Čech a do těchto zemí, než jsme do Říma přijeli. Item praveno nám v Římě od znamenitých osob, že s námi 20 nevěrně a neupřímně se ukládá. A dali nám toho znamenie, ješto jsme tak shledali, že to tak jest. Item zapověděno v Římě, aby kněží naší strany nesvětili. Item praveno jest před papežem, že ti, kteříž přijímají krev boží, jest jich málo a nejsú tři spolu věrni.

Henricus doktor, mistr svatého paláce římského, takto k nám mluvil: 25 „Mnohoť jest křivolakého v České zemi; musil by k tomu býti Vlach aneb někto múdrý jiného jazyka, aby to napravil. Protož proste za to papeže, ať vám takového dá. Nebt jest k tomu Eugenius mieřil, aby ten kalich u vaší zemi sstavil.“ Item řekl ten doktor, že papež muož změnití svaté čtenie a také muož svatému čtení jiný rozuom dáti časem a místem. Item 30 ten doktor řekl, že přijímati tělo boží pod jednu zpuosobú aneb pode dvěma nenie prikázanie boží. Item: „Však vám neposvěti Rokycany, leč toho kalicha ustúpíte.“ Item: „Ať Rokycana sám jest před papežem; bylť jest hlava všech bluduov v Bazilí; tak-li jest ještě, ať se z těch věcí vyvede a vočistí.“ Item: „Raději by byl Eugenius dal sobě mozk z hlavy vyliti aneb 35 papežství zbýti s tímto nynějším papežem Mikulášem, nežli by Rokycanu světil; však by blúdil, by jeho světil, a já bych chtěl také na tom umřieti.“ Item: „Almania a Germania, to jest země němečské, mají vás za bludné a vždy k tomu hledí, aby na vás to kacieřstvie opraveno bylo.“ Item: „Byli jsú již někteří před vámi a již jiných čekámy ještě, že ten list váš nenie ode 40 vši země, kteréhož jste podali papeži s jeho kardinály, a budete proto spáleni.“ Item: „Však vyznáváte nepochybeného biskupa, musíte jeho poslúchati!“ Item: „Zdali chcete k Felixovi a k konciliu? Od něho nic nevezmete, neb sám nic nemá! Což vám ten dá? Protož radímť vám, proste papeže za arcibiskupa a přijměte toho, kteréhožť papež vám dá.“ Item: 45 „Kto by tomu nerozuoměl, kteří oň stojí, o toho Rokycanu? Jediné ti, kteříž jsú z jeho šibalstva a kteří drží kostelní zboží, ješto by on jim z toho nic neřekl.“ Item: „Než by papež Rokycany potvrdil, raději by vašeho

poslušensťvie se zbavil i vašich duší spasenie. Než die-liť Rokycana poslušensťvie a ve všech věcech státi bude naučení papežovu, budeť potvrzen; jinak budeť v klatbě i s těmi, ktož se jeho přidrží.“

50 Item kardinál svatého Anjela do Čech vyslaný takto k nám posluom mluvil: „Opusťte ten kalich a sjednajte se s kostelem římským! Však dokavadž se nesjednáte, vždy Němci budú vřieti a papeže popúzeti, a nikdy nebudete mieti pokoje! Všakť přijde ten čas, že toho kalicha musíte nechati!“

55 Item: „Přijedu k vám já a naučím vás vieře, a zvláště tábory.“ Item: „Ať Rokycana nechá toho kalicha, budeť arcibiskupem a duojdeť, kteréhožť bude chtieti, duostojensťvie!“

Item: „O tom Rokycanovi mluví k nám mnohé věci. Nechť jest vzkušěn, kdyžť já k vám přijedu!“

60 Item mluvil k nám ten kardinál: „Ktož by věřil Krista pána nebýti bohem a člověkem, a papež držal tak anebo kostel římský, tehdy ten nezhrěšil by, ale byl by pro to spasen, a papež byl by zatracen.“ Item: „Mnozí želejí těch kompaktát mezi vámi učiněných, ale musilo to býti pro pokoj toho času.“

65 Item týž kardinál přivedl nám básen k duvodu svému a řka, že lidé jedni zmokli všickni od deště a zmokše i zbláznili jsú se kromě jediného; a ten, když všel mezi ony, a jsa trhán od nich a rván, a nežli by sám múdr zuostal, radějše vyšel na dešť, aby s nimi bláznem byl, nežli by tak od nich trpěl. „Těž i vy učinte s tú svú při o kalichu.“

70 Item kardinál svatého Petra takto mluvil: „Když by Rokycana neblúdil, hodil by se nade všeckny jiné k tomu arcibiskupství.“

3 *na cestě, jedúc do Říma*: české poselstvo se na cestě do Říma setkalo s Prokopem z Rabštejna, který se vracel z Říma, kde byl spolu s Eneášem Silviem jako posel římského krále Fridricha III.; umírající papež Eugenius IV. dosáhl na obou poslech slibu, že Fridrich zruší ochranu basilejského koncilu, což znamenalo vítězství strany papežské nad stranou koncilu, ochotnou k reformám církve, pro Čechy pak ohrožení kompaktát, s koncilem sjednaných, ale papežem nepotvrzených – 3-4 *od Prokopa Rabštajna*: Prokop z Rabštejna podal o svém jednání zprávu v listu Oldřichovi z Rožmberka, daném v Mariboru 2. května 1447 – 4 *nepodobné* nevhodné, nepravděpodobné – 5 *neprávě* nesprávně, nenáležitě; *že po vás jinak praví, a jinak píše* že prostřednictvím poslů vzkazují do Říma něco jiného, než píše (Oldřich z Rožmberka byl veřejně pro Rokycanu, tajně však proti němu v Římě intrikoval) – 6 *Item* dále – 7 *záduší*: označení církevních statků, které si u nás v průběhu husitského revolučního hnutí většinou přivlastnila šlechta – 9 *záduší arcibiskupství* patronace nad círk. statky arcibiskupství – 10 *spadlo jest na papeže* připadlo papeži, tj. jedině papež měl právo arcibiskupství obsadit – 11 *listy od kapitoly pražské*: svatovitská kapitula měla právo volit arcibiskupa; Rokycana byl však zvolen shromážděním kněžstva podobojí – 12 *král římský*: Fridrich III., byl králem od r. 1440, císařem až od r. 1452, zemřel r. 1493 – 13 *ješto toho a to* – 14 *papež Mikuláš*: papež Mikuláš V. (1447 až 1455) byl zvolen nedávno předtím (po zemřelém Eugeniovi IV.); zmíněným kandidátem pražského arcibiskupství byl zde sám Prokop z Rabštejna

15 *zjevného veřejného* – 18 *tento legát*: kardinál Jan Karvajal; *jest prvé vydán* dříve byl ustanoven – 19 *znameníých význačných* – 19-20 *že s námi nevěrně a neupřímně se ukládá* že s námi mají falešné a neupřímné úmysly – 21-22 *aby kněží naší strany nesvětili*: aby italsí biskupové nesvětili utrakvistické kněze – 23 *nejsú tři spolu věrni* ani tři se neshodnou navzájem ve víře; *narážka* na věroučný zmatek, připisovaný českým utrakvistům

24 *Henricus doktor*: Jindřich Kalteisen, dominikán, který jako kolínský inkvizitor vystoupil r. 1433 v Basileji proti Pražskému artikulu o svobodném hlásání slova božího; *mistr svatého paláce římského*: titul papežského poradce v teologických otázkách – 26 *jazyka národa, národnosti* – 27 *Eugenius*: papež Eugenius IV. (1431 až 1447); r. 1439 byl basilejským koncilem sesazen, ale rozhodnutí koncilu neuznal – 28 *aby sstavil* aby odstranil; *svaté čtenie* Písmo svaté, bibli – 29 *rozuom* smysl; *časem a místem* podle časových a místních okolností – 33 *ať se vypede* ať se ospravedlní – 34 *mozk* mozek – 35 *zbýti* pozbyti, ztratiti; *s tiemto nynějším papežem* stejně jako nynější papež – 36 *by jeho světil* kdyby ho světil; *já bych chtěl také na tom umřieti* já bych také raději umřel, než abych k tomu nechal dojít – 37 *Almania a Germania* (lat.): dvojí název pro země německého jazyka – 38 *opraveno* napraveno, uvedeno na správnou cestu – 39 *jiných čekámy* jiné očekáváme; mínění poslové strany rožmberské (podjednou), která tajně vyjednávala na vlastní vrub s Římem (viz zde na s. 212) – 41 *vyznáváte nepochybeného biskupa*: utrakvisté uznávali tzv. apoštolskou posloupnost, tj. nepřetržité odevzdávání biskupské hodnosti již od dob apoštolských (sami neměli biskupa, a tak neměli nikoho, kdo by vysvěcoval kněze) – 42 *k Felixovi a k koncilium*: papež Felix V. byl dosazen koncilem basilejským r. 1439 místo sesazeného Eugenia IV., který své sesazení nikdy neuznal (papež Felix neměl r. 1447 žádnou moc a sám koncil byl již také v rozkladu) – 46 *z jeho šibalstva* z jeho chásky, tj. z jeho sekty (utrakvistů); *kostelní zboží* církevní statky – 46-47 *ješto by on jim z toho nic neřekl* protože on (Rokycana) by jim to (držení statků) nevytýkal – 48 *die-lit Rokycana poslušenstvie* učiní-li Rokycana slib poslušnosti – 49 *státi bude naučení* bude se stále řídit návodem

51 *kardinál svatého Anjela*: kardinál Karvajal (každý kardinál měl titulárně jeden z římských kostelů a byl podle něho nazýván) – 52 *sjednajte se s kostelem římským* smiřte se s římskou církví – 58 *vzskusen* vyzkoušen, přezkoušen – 60 *Krista pána nebýti* (podle lat.) že Kristus pán není – 65 *přivedl... k duvodu svému* uvedl jako své zdůvodnění, argument; *básen* podobenství, přirovnání – 68 *radějše* raději – 70 *kardinál svatého Petra*: Mikuláš z Kusy (1401-1464), astronom a filosof, diplomat ve službách kurie, r. 1452 byl v čele papežského poselstva vyslán do Čech

RELACE O POSELSTVÍ DO ŘÍMA 1462

Situace, za níž došlo k tomu poselství, byla ještě významnější než r. 1447. Papež Pius II., který se r. 1451 v Benešově (ještě jako Eneáš Silvius v úloze zástupce římského krále Fridricha III.) osobně seznámil s Jiřím, stále si žádal slavného slibu poslušenství Českého království, neboť doufal, že dojde k úplnému vyrovnání českého utrakvistu s římskou církví. Jiří vypravil poselstvo ke konci února 1462. Předními osobami v něm byli katolický kancléř Prokop z Rabštejna a utrakvisté Kostka z Postupic a mistr Václav Koranda mladší, od něhož pochází i zpráva poselstva; byla čtena na srpnovém pražském sněmu, na němž král Jiří osvědčil nepovolnost vůči papežským politickým plánům. Ukázka podrobné relace líčí průběh předběžných důvěrných jednání.